

YAŞAYAN ÂŞIK SANATINDA SON KARACAOĞLAN ANLATICILARINDAN OSMANİYELİ İSPIR ONBAŞI

Arş. Gör. Ayhan KARAKAŞ
ÇÜ Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
akarakas@cu.edu.tr

ÖZET

Çukurova yöresi âşıklık geleneğini temsil eden Osmaniye, âşıklık geleneğinin canlı bir şekilde sürdürüldüğü yörelerden birisidir. Osmaniye’de âşıklar; şenlik, şölen, festival gibi ortamlarda bir araya gelerek geleneği tüm çeşitliliği ve canlılığıyla yaşatmaya çalışmaktadırlar. Çukurova âşıklık geleneği içerisinde Karacaoğlan’ın çok önemli bir yeri vardır. Yörede âşıklığa başlayanlar, ustalarından Karacaoğlan türküleri dinleyerek yetişirler. Âşıkların bir araya geldikleri ortamlarda mutlaka Karacaoğlan’dan türküler söylenir. Yörede bu kadar önemli olan Karacaoğlan’ın hayatı etrafında türkülere bağlı çeşitli hikâyeler anlatılmaktadır. Bildirimizde tanıtacağımız İspir Onbaşı lakabıyla bilinen Mehmet Koç, Osmaniye’ye bağlı Düziçi ilçesindeki Karacaoğlan/Farsak Mahallesi’nde yaşamaktadır. Yörede Karacaoğlan’ın doğumundan ölümüne kadar bir bütün halinde hikâyesini türküleriyle birlikte anlatabilen ender kişilerdendir, saz çalamamaktadır, ayrıca okuma yazması da yoktur. Bildirimizde İspir Onbaşı çeşitli yönleriyle tanıtılacak, kendisiyle yaptığımız görüşmeler ve hikâyeli türkülerin derlendiği çevre ve şartlar hakkında bilgiler verilecektir. Çalışmanın sonun da derlenen hikâyeli türkülerden bir bölüm örnek olarak aktarılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Âşık, Karacaoğlan, Osmaniye, İspir Onbaşı

ABSTRACT

Ashig tradition in Osmaniye that related to Çukurova is the one of the area that continues living creature. Osmaniye ashigs is living tradition in cheerfulness exhibition and festival. Karacaoğlan is very important place in tradition ashig in Çukurova. The new ashig listening Karacaoğlan folk song for learn ashig tradition. They say Karacaoğlan folk song when they come together. Karacaoğlan is very important person in ashig folk, so people say many narrative about Karacaoğlan life. In this paper we introduce Mehmet Koç that become famous “İspir Onbaşı”. He lives in Karacaoğlan-Farsak quarter in Düziçi-Osmaniye. He can tell Karacaoğlan narrative folk song completely. He can’t play saz. Also he doesn’t educate. In this paper we introduce İspir Onbaşı in different way. We give information about context, text and about interview him. At last we give to sample a part of narrative folk song.

Key Words: Ashig, Karacaoğlan, Osmaniye, İspir Onbaş

GİRİŞ

Âşıklık geleneği Anadolu’da yüzlerce yıllık bir kültürel birikimin sonucunda oluşmuştur. Bu güçlü kültürel birikim beraberinde sıkı kuralları olan bir geleneği de getirmiştir. Âşıklık geleneği adını verdiğimiz bu gelenek Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde, eskisi kadar canlı olmasa da, yaşatılmaktadır. Çukurova yöresi âşıklık geleneğini temsil eden Osmaniye de âşıklık geleneğinin canlı bir şekilde sürdürüldüğü yörelerden birisidir. Osmaniye’de âşıklar; şenlik, şölen, festival gibi ortamlarda bir araya gelerek geleneği tüm çeşitliliği ve canlılığıyla yaşatmaya çalışmaktadırlar (Artun, 1996: 26–27).

Halk hikâyeciliği ve halk hikâyeleri de gelenek boyutunda olmasa da sözlü kültür olarak Osmaniye’de özellikle de Düziçi yöresinde varlığını devam ettirmektedir. Orta Asya’dan Anadolu’ya gelerek burada yeniden gelişen hikâyecilik geleneği, Anadolu insanıyla bütünleşerek kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünü olmuştur. Osmaniye’nin coğrafi konumu, konar-göçerlerin en son yerleşik düzene geçtikleri yöre olması, uzun bir süre kapalı toplum özelliği taşıması, halk hikâyeciliğinin, en azından sözlü kültür bağlamında, bugüne kadar gelmesinde etkili olan faktörlerdendir (Okuşluk, 2000: 59).

Yörede daha önceleri hikâyeci âşıkların düğünlerde kınacı gitme geleneği ile 30–35 yıl öncesine kadar, kış aylarında en fazla bir ay müddetle Düziçi, Osmaniye, Kadırlı ve Bahçe’nin bazı köylerini gezerek genellikle zengin ağaların konaklarındaki misafir odalarında türküler söyleyip türkülü hikâye anlatmaları gibi gelenekler günümüzde tamamen kaybolmuştur. Yakın bir zamana kadar okur-yazar bazı genç âşıklar, türkülü hikâyeleri anlatan âşiklardan ya bunları yazmakta ya da teybe kaydederek öğrenmekteydiler. Yörede hikâye anlatma geleneğinin yozlaşmasının ve bitme noktasına gelmesinin en önemli sebeplerinden birisi âşıkların usta-çırak ilişkisi dairesinde yetişmemeleri olsa gerek. Şu an ilçe merkezindeki düğünlerde hikâyecilik geleneğinin yerini tamamen düğün salonlarında yapılan orkestralı düğünler almıştır (Görkem, 1999: 360–361). Kültürel değişim ve gelişim sonucu hikâye anlatma geleneği yavaş yavaş kaybolmuş, özellikle radyo ve televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte hikâye anlatıcıları, geleneğin önemli öğelerinden biri olan dinleyici kitlesini karşılarında bulamamışlardır. Dolayısıyla geleneğin aktarımı gittikçe zayıflamıştır.

Çukurova âşıklık geleneği içerisinde, dolayısıyla da Osmaniye’de, Karacaoğlan’ın çok önemli bir yeri vardır. Yörede âşıklığa başlayanlar ustalarından Karacaoğlan türkülerini dinleyerek yetişirler. Âşıkların bir araya geldikleri ortamlarda mutlaka Karacaoğlan’dan türküler söylenir. “Karacaoğlan çığırnak”, yörede âdeta türkü söylemekle eşdeğerdir (Artun, 1997: 14). Yörede, Karacaoğlan’ın doğduğu, yaşadığı ve öldüğü yer, aynı bölgenin birbirine çok yakın yöreleri arasında dahi bir tartışma, yarışma konusu olmuştur. İşte yörede bu kadar önemli olan Karacaoğlan’ın hayatı etrafında türkülere bağlı çeşitli hikâyeler anlatılmaktadır.

Hikâye tasnif etme ve anlatma âşıklık kuralları içinde yer aldığı için hikâye anlatıcıları da çoğunlukla âşıklar arasından çıkmıştır. Hikâyeci âşık, hikâye anlatıcısı, hikâyeci gibi adlar verdiğimiz âşıklar, hikâye anlatmayı bir gelenek içinde yetişerek öğrenmişlerdir. Hikâyecilik geleneği, âşıklık geleneğinin içinde bir parça olarak ondan fazlasıyla beslenmiş ve yüzyıllar içinde izlediği seyir de âşıklık geleneği ile paralel olmuştur. Birbirini karşılıklı olarak etkileyen ve besleyen iki gelenek; ortak

söyleyicilerle ortak dinleyici kitlesine ve çevreye seslenmiştir. Her iki geleneğin toplumun ilgi alanından çıkmaya başlamaları da yaklaşık olarak aynı zamanlara rastlar (Okuşluk, 2000: 61). Hikâye tasnif etme büyük oranda âşıklar tarafından yapılsa da, âşık olmayan ya da saz çalmasını bilmeyen: fakat âşıklarla sürekli temas halinde olup onlardan hikâye ve türkü öğrenen bu işe meraklı bazı şahıslar da yörede hikâye anlatabilmektedirler. Bu kişileri kaynak şahıs olmalarının ötesinde “hikâye anlatıcısı” ya da hikâyeci olarak adlandırabiliriz. Bu kişiler âşık olmadıkları halde geleneğin birçok ögesini bilmektedirler.

Bunlardan biri İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun tanıttığı, Adana'nın Feke ilçesinde yaşamış olan Kör Ali lakaplı Ali Akçay'dır. Ali Akçay, 6 aylık bir bebek iken geçirdiği hastalıktan dolayı kör olmuştur. Feke'ye bağlı Kisenit köyünde 1908 yılında dünyaya gelmiştir. Karacaoğlan deyişlerinin hemen hemen tamamını ezbere bilmekteydi. Karacaoğlan hakkında bildiklerini anlatması istendiğinde, “*Abey ben aldığımı satarım*” demiş ve şöyle devam etmiştir: “*Ben Karacaoğlan'ın Feke'nin Gökçeli köyünden olduğunu işittim. Karacaoğlan yüz yaşında öldü.*” demiştir (Nasrattınoğlu, 1993: 123–124). İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Kör Ali'nin aktardıklarının 1 saatlik kısmını kasete kaydetmiştir. Yani hikâyenin tamamı kaydedilememiştir. Kaydedilen bölüm tahminen hikâyenin ancak küçük bir bölümüdür. Ali Akçay daha sonra vefat etmiştir.

Bildirimizde tanıtacağımız İspir Onbaşı da Karacaoğlan'ın hayatını türküleriyle birlikte uzun soluklu olarak anlatabilen ender kişilerdendir. İspir Onbaşı Karacaoğlan'ın bugünkü Düziçi yöresi civarında doğduğunu, yaşadığını ve mezarının da yine bu yöredeki Hodu Yaylası yakınlarında olduğunu söylemektedir. İspir Onbaşı, yeteneği olmasına rağmen âşık olmadığını, fakat yöre âşıklarıyla eskiden beri sık sık bir araya geldiğinden geleneği bildiğini ifade etmektedir. Âşıklarla sürekli temas halinde olan İspir Onbaşı onlardan öğrendiklerini hafızasında tutan güçlü bir kaynak kişi ve anlatıcıdır. Karacaoğlan hikâyesi dışında da türkölü hikâyeler bildiğini, fakat çoğunu hatırlayamadığını söylemektedir. Anlattığı Karacaoğlan hikâyesinin çeşitli bölümlerini ve aralardaki türkölü dedesinden ve diğer büyüklerinden öğrendiğini, bunları bir araya getirip bir bütün halinde anlattığını ifade etmektedir. İspir Onbaşı'nın anlattığı Karacaoğlan hikâyesi tarafımızdan kaydedilmiştir. Hikâye, nazım-nesir karışık şekilde yaklaşık 3 saatlik bir anlatımdır. Hikâye içerisinde yaklaşık 50 türkölü yer almaktadır. Hikâyeyi, tam olarak halk hikâyesi karakteri göstermemekle birlikte olayların birbiriyle bağlantılı olması ve kronolojik olarak tutarlılık göstermesi sebebiyle, birçok hikâyeli türkölünün kurgulandığı “Karacaoğlan'ın hayatı etrafında teşekkül oluşturulan uzunca bir türkölü hikâye” olarak değerlendirebiliriz. Anlatıcının ifadelerinden de bu anlaşılmaktadır. Bildirimizin ekinde, derlediğimiz metnin bir bölümünü örnek olarak aktaracağız.

İspir Onbaşı lakabıyla bilinen Mehmet Koç, Osmaniye'ye bağlı Düziçi İlçesi'ndeki Karacaoğlan/Farsak Mahallesi'nde yaşamaktadır. İspir lakabının nereden geldiğini Mehmet Koç şöyle anlatmaktadır: “*Atalarım Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmişler ve Erzurum yöresine yerleşmişlerdir. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, benim atam olan Hasanoğlu'na beylik vermişti. Hasanoğlu, 1473 Otlukbeli savaşı sırasında Osmanlı ordusuna karşı güçlü bir mukavemet gösteriyor. Kendisine karşı direnen bu beyi merak eden Fatih Sultan Mehmet, Hasanoğlu'nu çağırıyor ve İstanbul'a götürüyor. Fatih, Hasanoğlu'na nasıl bu kadar süre direnebildiğini soruyor.*

Hasanoğlu, elindeki tüm imkânları seferber ettiğini, diğer beylere de destek sağlayarak direndiklerini söyler. Bunun üzerine Fatih, "sen ne iş bilir "İspir"mişsin, der ve Hasanoğlu'nun lakabı İspir olur." Mehmet Koç, askerliğini de onbaşı olarak yaptığından "İspir Onbaşı" olarak bilinmektedir. Âşık olmadığı için dolayısıyla kullandığı bir mahlası da yoktur.

İspir Onbaşı Osmaniye'ye bağlı Düziçi ilçesi'nin Karacaoğlan/Farsak Mahallesi'nde doğmuştur. 1924 doğumlu olan İspir Onbaşı 83 yaşındadır. Anne ve baba tarafının soyu Orta Asya'ya uzanmaktadır ve Varsak boyundandır. İspir Onbaşı Varsak adının nerden geldiğini de şöyle anlatmaktadır: "*Otlukbeli Savaşı'ndan sonra Fatih Sultan Mehmet Akkoyunlu Uzun Hasan idaresinde yaşayan on beş beyliği Çukurova'ya yerleştirmeye karar verir. Kozanoğlu beyine bir ferman göndererek bu on beş beyliği Çukurova'ya yerleştirmesini ister. Beylikler Çukurova'ya yerleşirler. Kışı Çukurova'da geçirecekler, yazın da istedikleri yaylaya göçebilecekler. Bunların içerisinde dört beylik, (İspiroğlu, Sahiloğlu (Karacaoğlan'ın soyu), Şakıroğlu, Davutoğlu) yazın önce Ceyhan'a gelir, daha sonra ise gidecek başka bir yer ararlar. Bu sırada, "varsak varsak nereye varsak" diye düşündüklerinden isimleri Varsak olarak kalır. En son bugünkü Taylar Yaylası'na gelip yerleşirler ve bir daha Çukurova'ya inmezler."*

İspir Onbaşı hiç okula gitmemiştir. Okuma-yazmayı da çobanlık yaparken dağda taşa kendi kendine öğrendiğini söylemektedir. Askerliğini Van'da onbaşı olarak 3 yılda tamamlamıştır. İspir Onbaşı geçimini çiftçilikle sağlamaktadır. Daha önceden çobanlık, hayvancılık ve duvar ustalığı da yapmıştır. Sosyal güvencesi olmayan İspir Onbaşı 1943 yılında evlenmiş ve 9 çocuk sahibi olmuştur. 1991 yılında biri Kültür Bakanlığı'ndan olmak üzere çeşitli plaketler ve teşekkür belgeleri almıştır.

Ülkemizde yapılan halkbilim araştırmalarının büyük bir kısmı metin (text) ağırlıklı çalışmalardan oluşup, halk bilgisi ürünlerinin derlenmesiyle ilgili çalışmalarda elde edilen metinler hemen her tür için oldukça zengin bir külliyat oluşturacak durumdadırlar. Ancak bu metin derleme çalışmalarında baştan beri hep aynı yanlıştın tekrar edilmesi, bu metinlerin derlenmesinden sonraki aşamayı oluşturan metinlerin değerlendirilmesi sırasında oldukça büyük problemler yaratmakta veyahut da bu metinler hiç kullanılamamaktadır. Metin derleme aşamasında yapılan temel yanlıştık araştırmacıların sadece en iyi metni elde etme fikriyle hareket etmeleri, yani metnin kendi okuyabilecekleri bir anlatımla anlatılmış olması hususuna dikkat etmeleri, bunun dışındaki hususları ise dikkate almamalarından kaynaklanmaktadır. Bazı derleyiciler metni aldıktan sonra kaynak şahsa sorulması gereken en temel bilgileri bile göz ardı etmekteydiler (Ekici, 1998: 25-26).

Halkbilim çalışmalarında mükemmeliyeti elde etmek için Alan Dundes üç seviyeli bir incelemeyi esas almaktadır. Herhangi bir halk bilgisi ürünü; kişi dokusu (texture), metin (text) ve metnin içinde olduğu çevre ve şartlar (contex) itibarıyla tahlil edilebilir. Bunlardan sadece birini esas alarak bir inceleme yapmak ve bir türü bu yolla tarife çalışmak mümkün değildir. Bir tür, ideal olarak bu üç seviyenin hepsinin göz önüne alınmasıyla tarif edilmelidir (Dundes, 1980: 20-32, Akt. Ekici, 1998: 26).

Bütün bunları göz önüne alarak İspir Onbaşı ile yapılan görüşmelerin yapıldığı çevre ve şartlar (contex) ile ilgili şunları aktarabiliriz:

İspir Onbaşı ile ilki 11 Şubat 2007 tarihinde olmak üzere üç görüşme yaptık. Görüşmeleri ses kayıt cihazı ile kaydettik ve İspir Onbaşı'nın görüşmeden önce ve görüşme sırasında fotoğraflarını çektik. Görüşme İspir Onbaşı'nın evinde

gerçekleştirildi. İspir Onbaşı'nın anlatımı sırasında ailesi, yöre âşıklarından Dursun Yeşiloğlu, köylülerden bir kişi, araştırmacı olarak şahsım ve bir lisans öğrencisi de vardı. İlk görüşmede İspir Onbaşı Karacaoğlu'nun âşık olmasını ve evlenmesini kapsayan bölümü anlattı. Bu yaklaşık 1 saat sürdü. İspir Onbaşı çok yaşlı olduğundan hikâyenin bazı bölümlerini hatırlamakta zorluk çekti. Ayrıca yine yaşlılığından dolayı çabuk yorulduğundan hikâyenin bazı yerlerinde dinlenmesi için ara verdik. Anlatım sırasında sesini açmak ve boğazını yumuşatmak için sık sık zeytinyağı içen İspir Onbaşı bastonunu da, hikâyenin çeşitli bölümlerinde anlatımını somutlaştırmak ve zenginleştirmek için, sopa ve saz olarak kullandı. Ayrıca hikâyenin çeşitli bölümlerinde hareketliliği ve duygu yoğunluğunu ifade etmek için ses tonunu alçaltıp yükseltti, jest ve mimikleriyle de anlatımını güçlendirdi. İkinci görüşmemiz 17 Şubat 2007 tarihinde yine İspir Onbaşı'nın Düziçi'ndeki evinde gerçekleşti. Bu görüşme de ilkiyle aynı koşullarda gerçekleştirildi. Bu defa İspir Onbaşı hikâyenin geri kalan kısmının tamamını anlattı. Özellikle türkölü kısımda anlaşılmayan yöresel kelimeler not alınarak anlatım kesilmeden aralarda İspir Onbaşı'ya soruldu. Bu görüşme yaklaşık 2 saat sürdü. Saz çalmayı bilmeyen İspir Onbaşı hikâyedeki türkölüleri ezgisiz olarak okudu. Bu görüşmede de, İspir Onbaşı'nın ailesi, yöre âşıklarından biri, bir köylü ve bir lisans öğrencisi vardı. 24.11.2007 tarihinde yaptığımız son görüşmede İspir Onbaşı'yı tanıtmak için gerekli ayrıntılı bilgileri (lakabı, doğum yeri, doğum tarihi, ailesi, soyu, akrabaları, öğrenim durumu, askerliği, geçim durumu) edinmeye çalıştık. Bu görüşme evin dışında, açık alanda gerçekleştirildi. Ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinesi kullanılan ve sohbet havasında geçen görüşmede İspir Onbaşı, yöre âşıklarından Dursun Yeşiloğlu, yöredeki abdallardan biri, bir lisans öğrencisi bulundu.

İspir Onbaşının, kendisi ile yapılan görüşmelerin tümündeki anlatımlarında yöresel dil özellikleri kendini güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Bu özellikler, yerel sözcüklerin ve sözcük türlerinin seçiminden tutun da biçimsel bazı özelliklere kadar kendini hissettirmektedir. Fiil cümlelerinin çok sık kullanıldığı anlatımlarda devrik cümlelerin kullanımı da göze çarpmaktadır. Ayrıca yöresel deyimlere de görülmektedir. İspir Onbaşı'nın anlatımlarında, halk anlatımlarında ve özellikle de nesir halindeki anlatımlarda çok sık karşılaştığımız, kültürler arası özellikte olan "ara söz" (digression) kullanımını da görüyoruz. Bu ara söz kalıplarından yoğun olarak "açıklayıcı ve öğretici" ara söz kalıbı karşımıza çıkmaktadır. Anlatıcı, anlatının bazı yerlerinde, özellikle yöresel kelimelerin geçtiği ya da tarihi bazı noktalarda, "Sen şu nedir biliyor musun?" ya da "Şunu hiç duydun mu?" gibi sorulardan sonra açıklayıcı ve öğretici ifadeler kullanmaktadır. "Görüş, yorum ve eleştiri" ifade eden ara söz kullanımında anlatıcı bazı olaylarla ilgili şahsi görüşünü ve yorumunu ifade etmektedir. En az kullandığı "şahsi serzeniş ve itiraf" ifade eden ara söz kalıbında ise anlatıcı "benim gibi" ifadesiyle kendi dertlerini dile getirmektedir.

SONUÇ

İspir Onbaşı, Karacaoğlan'ın hayatı etrafında anlattığı bu türkölü hikâyeyi belirli bir gelenek dâhilinde, düğünlerde ve benzeri toplantılarda anlatmadığını söylemektedir. Genellikle anlatımını, araştırmacılarla yaptığı görüşmeler sırasında, çeşitli yerel televizyon ve radyo programlarında, festival ve şölen gibi toplantılarda gerçekleştirmektedir. İspir Onbaşı, derlemeler sırasında sahip oldukları sözlü kültürel malzemeyi aktarmada zorluk çıkaran kaynak şahısların aksine yaşından beklenmeyecek bir heves ve istekle bildiklerini aktarmıştır. Hikâyenin artık belirli bir gelenek dâhilinde çeşitli ortamlarda anlatılmıyor olması geleneğin zayıflamasının bir göstergesidir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte insanların vakit geçirebilecekleri seçenek sayısının artması bu tür sözlü anlatı geleneklerinin de önemini yavaş yavaş yitirmesine sebep olmuştur. Televizyon, radyo, internet gibi araçların özellikle yeni kuşak üzerindeki etkisi onların bu geleneği merak etmelerini ve öğrenmelerini engellemektedir. Artık İspir Onbaşı ve onun gibi gelenek dâhilinde hikâye anlatanların sayısı azalmış, onlar da bu geleneği ancak kısıtlı ortamlarda yaşatmaya çalışmaktadırlar.

Çukurova yöresi âşıklık geleneği içerisinde Karacaoğlan'ın sahip olduğu önem göz önüne alındığında, Karacaoğlan'ın hayatı etrafında anlattığı hikâyeye İspir Onbaşı da bu gelenek içerisinde değerlendirilebilir. Âşık olmasa da geleneğe hizmet eden ve bu gelenek içerisindeki kültürel zenginliği aktaran İspir Onbaşı'yı bir kaynak kişinin ötesinde "hikâye anlatıcısı" olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. İspir Onbaşı gibi anlatıcılar ve kaynak kişiler sayesinde bu sözlü kültürümüz yaşamaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- ACAROĞLU, M. Türker (1990), "Çukurova Bölgesi Kaynakçası", 1. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Arif Ofset, Adana.
- ALPTEKİN, Ali Berat (1986), "Karacaoğlan'ın Hayatı Etrafında Teşekkür Eden Halk Hikâyeleri", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Halk Edebiyatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi yayınları, Ankara.
- ARTUN, Erman (1995), "Karacaoğlan'ın Şiirlerinin Kültür Kaynakları", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, S.7, Ankara.
-(1996), Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani, Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Adana.
-(1997), "Adana Âşıklık Geleneğinde Karacaoğlan Çığırma", İçel Kültürü, S.54, İçel.
-(2005), Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı, Kitabevi, İstanbul.
- EKİCİ, Metin (1998), "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Contex) İlişkisinin Önemi", Milli Folklor, S.39, ss.25-34, Ankara.

- EROĞLU, Türker (1990), “Adana İli Saimbeyli, Tufanbeyli ve Düziçi İlçeleri Halk Kültürü Üzerine”, 1. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Arif Ofset, Adana.
- GÖRKEM, İsmail (1999), “Sözlü Kültür Geleneği Açısından Çukurovalı Türkümlü Hikâye Anlatıcısı Köroğlu (Âşık Mehmet Demirci)”, III. Uluslar arası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Adana Valiliği Yayınları, Adana.
-(2000), “Halk Hikâyeleri Araştırmaları Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı”, Akçağ Yayınları, Ankara.
- NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver (1993), “Karacaoğlan Hikâyesinin Fekeli Kör Ali Varyantı”, II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- OKUŞLUK, Refiye (2000), “Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği Geleneği”, *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Adana.
-(2004), “Osmaniye-Düziçili Âşık Köroğlu’ndan (Mehmet Demirci) İki Türkümlü Hikâye”, Karacaoğlan’dan Bela Bartok’a-Dadaloğlu’ndan Âşık Feymani’ye Osmaniye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu Bildirileri, Matsa Basımevi, Ankara.
- ÖZDEMİR, Nebi (1993), “XVII. Yüzyıl Çukurovalı Karacaoğlan Adına Tasnif Edilen Halk Hikâyelerinin Değerlendirilmesi”, II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- ŞİMŞEK, Esmâ (1999), “Karacaoğlan’ın Hayatı Etrafında Teşekkül Eden Yeni Bir Halk Hikâyesi”, III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Adana Valiliği Yayınları, Adana.
-(2004), “Karacaoğlan’a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türküler”, Karacaoğlan’dan Bela Bartok’a-Dadaloğlu’ndan Âşık Feymani’ye Osmaniye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu Bildirileri, Matsa Basımevi, Ankara.

EK-1

İspir Onbaşı'dan Derlenen Karacaoğlan Hikâyesinin Bir Bölümü

Karacaoğlan'ın Âşık Oluşu

Karacaoğlan'ın asıl adı Hasan'dır. Babası sehâl (sahil) harbinde ölür. Bu yüzden Sehâloğlu (Sahiloğlu) adını alır. Hasan (Karacaoğlan) da Sehâloğlu sülalesindedir. Hasan'ın bacısının adı Zeynep'tir. Hasan, amcasının yanında kalır ve onun davarlarına bakar. Amcasının adı da Mustafa'dır. On beş yaşına geldiğinde amcası, “artık evlen, sana kızımı vereyim, der. Kızın adı Elif. Amcasına iki adam gönderir. Amcası kızı verir; fakat kız Hasan'la evlenmeyi kabul etmez. Durumu Hasan'a iletirler. Hasan sabaha kadar uyuyamadı. Davarlara hey ettikten sonra Kavlaktepe'ye çıktı. İçinden bir ateş çıktı. Mezlanın dibine oturdu. Yemek yerken ağ sakallı bir pir geldi. Hasan, pire yemek yemeyi teklif etti; fakat pir kabul etmedi. Pir, Karacaoğlan'ı yakalayıp çenesine çöktü ve ağzına tükürdü. Böylece âşık oldu. Karacaoğlan pire, ağzına niye tükürdüğünü sordu. Pir, “sen şöyle bir dolan da gel, dolanmazsan ağzın köpürür ölürsün” dedi. Dolanıp geldikten sonra karnının şiştiğini söyledi. Pir, Karacaoğlan'ın sırtını sıvazlayıp üç ihlâs, bir fatiha bağışladı ve “hadi söyle” dedi. Bakalım Karacaoğlan ne söyledi:

Ulu sular ulusuna dökülür
Yavru şahan yuvasına çekilir
Dikim tutmaz yaralarım sökülür
Yitirmiş köşân¹ bozdoğan medet hey

Darıldım da şu dünyaya darıldım
Darıldım da yorgun düştüm yoruldum
On beşinde bir kız sevdim ayrıldım
Yitirmiş köşân bozdoğan medet hey

Havada da deli gönlüm havada
Bir yavru bıraktım şurda yuvada
Telli turnam katarlandı havada
Yitirmiş köşân bozdoğan medet hey

Diyor Karacaoğlan öze gidelim
Yarınan geldiğim ile gidelim
Dağlardan aşağı düze gidelim
Yitirmiş köşân bozdoğan medet hey

Sabah Karacaoğlan Maraş'a gitmeye karar verdi. Orada adam olurum diye düşündü. Maraş ile Kavlaktepe arasında bir gedik varmış. O gedikte bir süre ağacın dibine oturdu ve elindeki sopayı saz yapıp şu türküyü söyledi:

¹ Köşân: köşegini (köşek: deve yavrusu), ır: nazal n.

İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif deyi
Deli gönlüm abdal oldu
Gezer Elif Elif deyi

Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif deyi

Elif kaşlarını çatar
Gamzesi sineme batar
Ağ elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif deyi

Karacaoğlan eğmelerin
Güzel sevdim değmelerin
İliklenmiş düğmelerin
Çözer Elif Elif deyi

Karacaoğlan'ın o an bulunduğu yerden bir Tecirli göçü geçiyormuş. Göçün içinde gördüğü güzellere şu türküyü söylemiş:

Çıktım yücesinden seyran eyledim
Engininden ağbez ağbez² el gider
O elin içinde gördüm bir güzel
Kadir Mevlam daha neler halkeder

Telli mahramasın³ atmış başına
Kudret kalemin çekmiş kaşına
Bir güzel de düşemezse eşine
Ah çektikçe yüreğinden kan gider

Telli mahramasın atmış boynuna
Kendi güzelliğin çekmiş aynına
Bir gecelik misafirim koynuna
Çünkü dilber sevmeyenden nen gider

² ağbez ağbez: bölük bölük, topluluk topluluk (ä: Açık e (a-e arası bir ses)). Tek bir sesle ifade edilemeyecek kadar karakteristik olan yöresel seslerden açık e'yi göstermeyi uygun bulduk.

³ Mahrama: Büyük mendil.

Der Karacaoğlan kendi sözünden
Çok aradım bulamadım izinden
Söz verdin de niye döndün sözünden
Yalancıda iman kalmaz din gider

Oradan kalktı Maraş'a vardı. Çataloluk diye bir yer var. Güzel suyu var. Geniş alan var. Tecirli aşireti yerleşmiş oraya. Her yerde çadırlar var. Pınarın başına oturdu. Çadırların birinden ayağı yalın bir güzel çıktı ve suya indi. Karacaoğlan, daha sazı yok, elindeki sopayı saz yaptı ve bu güzele şöyle bir türkü söyledi:

Suya gider sudan gelir
Ak sayalı yosma gelin
Kerem eyle ağ topuğu
Kuru yere basma gelin

Gelin hani yolun paci⁴
Leblerin canım ilacı
Zülüflerin dar ağacı
Ben garibim asma gelin

Gelin zülûfünü deşir
Kara perçem ışlaşır
Kolunu boynumdan aşır
Bu sözüme küsme gelin

Karac'oğlan derler bana
Ben onmadım önden sona
Bir amanım vardır sana
Amanımı kesme gelin

⁴ Paç: Pay, vergi.